

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ศ.ดร.เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงก์*

ความแตกต่างของการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ความแตกต่างในฐานคิด
2. จุดมุ่งหมาย/จุดประสงค์
3. ระเบียบวิธีวิจัย

1. ความแตกต่างของฐานคิด 3 แนวทาง/สำนักคิด (School of thought)

ปฏิฐานนิยม (Positivism) การวิจัยเชิงปริมาณ	ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) การวิจัยเชิงคุณภาพ	โครงสร้างนิยม/การวิพากษ์ สังคมศาสตร์(Critical Social Science/Structuralism) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
<p>- ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล เพื่อค้นหาสาเหตุที่มีอยู่ตามธรรมชาติ (อะไรเป็นตัวกำหนดให้เกิดปรากฏการณ์นั้น) เพื่อที่ผู้วิจัยจะสามารถทำนายปรากฏการณ์ได้</p>	<p>เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์กับแบบแผนความสัมพันธ์ผ่านบริบททางสังคมวัฒนธรรมของผู้ให้ข้อมูลจากคนในสังคมนั้น</p>	<p>- คัดหารากเหง้าของปัญหาหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเน้นการปฏิบัติการ และเชื่อว่ารากเหง้าของปัญหามาจากโครงสร้างทางสังคม <u>สรุป</u> ให้ความสำคัญกับระบบโครงสร้างทางสังคม กลุ่มและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยให้ความเสมอภาคเรียนรู้ไปพร้อมกับประชาธิปไตย</p> <p>- มีอิทธิพลทางความคิดจาก Marxism โครงสร้างทางสังคมเป็นตัวกำหนดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้น และ Feminism โครงสร้างทางสังคมเป็นตัวกำหนดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชาย-หญิง</p>

*เอกสารบรรยายนักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ในวันที่ 18 ธันวาคม 2555 ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา

<p>ปฏิฐานนิยม (Positivism) การวิจัยเชิงปริมาณ</p>	<p>ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) การวิจัยเชิงคุณภาพ</p>	<p>โครงสร้างนิยม/การวิพากษ์ สังคมศาสตร์(Critical Social Science/Structuralism) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ</p>
<p>- สาระสำคัญ ความรู้จะได้อามาโดยการอธิบาย (explanation) ถึงเหตุและผลของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น</p> <p>- ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล (Causal Relationship) โดยเหตุเป็นตัวแปรต้นและผลเป็นตัวแปรตาม</p>	<p>- สาระสำคัญ เชื่อว่าความรู้จะได้อามาจากการแปลความ (Interpretation) ซึ่งสิ่งที่สนใจมากที่สุดจากการแปลความนั้นมีความหมายว่าอย่างไร (Meaning)</p>	<p>- สาระสำคัญ ความรู้จะได้อามาโดยการทำความเข้าใจ ให้ความสนใจ เข้าใจ โครงสร้างที่เป็นระดับมหภาค เคลื่อนตัวตลอดเวลา เช่น โครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม ประชากร การเมือง การปกครอง อุดมการณ์</p>
<p>- ข้อมูลที่ต้องการเก็บ คือ ข้อเท็จจริงทางสังคม (Social faster) เช่น อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ซึ่งข้อเท็จจริงที่สามารถวัดได้ และสามารถสังเกตได้</p>	<p>- ข้อมูลที่ต้องการเก็บ เป็นข้อมูลปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (ดูปฏิภิกิริยาทางสังคม) ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสามารถแบ่งระดับออกได้ คือ ระหว่างบุคคลต่อบุคคล ระหว่างบุคคลต่อกลุ่ม ระหว่างบุคคลกับกลุ่ม และสังคม</p>	<p>- ข้อมูลที่ต้องการเก็บ คือ โครงสร้างที่เคลื่อนไหว</p>
<p>- วิธีการศึกษา ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มคนที่หลากหลายในช่วงเวลาเดียวกัน</p>	<p>- วิธีการเก็บข้อมูล โดยการคลุกคลีตีโมง (Direct involvement) คือ การสังเกต สอบถาม พูดคุย การสัมภาษณ์ระดับลึก แบ่งเป็น 2 ระดับลึก ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) เป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นโดยตรง - ประชากรที่ศึกษาหรือประชากรเป้าหมาย สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกคือ ข้อมูลที่อ้อมตัวหรือตผลลึก 	<p>- วิธีการเก็บข้อมูล ให้ความสำคัญกับกระบวนการกลุ่ม เช่น การจัดสนทนากลุ่ม เวทีชาวบ้าน ประชามติ</p>

<p>ปฏิฐานนิยม (Positivism) การวิจัยเชิงปริมาณ</p>	<p>ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) การวิจัยเชิงคุณภาพ</p>	<p>โครงสร้างนิยม/การวิพากษ์ สังคมศาสตร์(Critical Social Science/Structuralism) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ</p>
<p>- <u>วิธีการวิเคราะห์</u> ใช้สถิติ ในการวิเคราะห์ข้อมูล</p>	<p>- <u>วิธีการวิเคราะห์</u> ไม่สามารถใช้ สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ จะต้องวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การย่อความ คือ การให้รหัส - การเรียงความ คือ การบันทึก ข้อมูล - บรรณารักษศาสตร์ คือ การแยกแยะ การจัดกลุ่มข้อมูล - อ่านจับใจความสำคัญ เพื่อจับ ประเด็นให้ได้ 	<p>- <u>วิธีการวิเคราะห์</u> ใช้การวิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้กระบวนการกลุ่ม เช่น PAR</p>
<p>- <u>มุมมอง</u> ให้ความสำคัญกับผู้รู้ ในที่นี้คือนักวิจัย โดยนักวิจัย จะต้องเป็นผู้รู้ที่ดีที่สุด คำถาม ตายตัว ผู้ให้ข้อมูลมีหน้าที่ตอบ คำถาม</p>	<p>- <u>มุมมอง</u> ให้ความสำคัญกับผู้ให้ ข้อมูล ถือว่าเป็นเจ้าของปัญหา ที่แท้จริง</p>	<p>- <u>มุมมอง</u> ให้ความสำคัญกับระบบ (System broader context) สะท้อนบริบทสังคม วัฒนธรรม</p>
<p>- Top down Approach เพื่อพิสูจน์ <u>สรุป</u> ให้ความสำคัญของปัญหา บุคคล</p>	<p>- Bottom up Approach เพื่ออธิบายเหตุผลลึกๆ</p>	<p>- ผลผลิต(product) กิจกรรม(action) การรณรงค์(campaign) การสร้าง กระแสให้เกิดความตระหนัก (advocacy) เพื่อปรับปรุง สถานการณ์ให้ดีขึ้น</p>

2. ความแตกต่างในจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์

การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
- ขนาด (Size) และความรุนแรง (Severity) ของปัญหา	- ได้แบบแผนพฤติกรรม/สถานการณ์/ปรากฏการณ์ - ได้คำอธิบายเชิงลึก (Underlying Reasons)
- แนวโน้มของปัญหาและการคาดคะเนในอนาคตโดยใช้วิธี Quantification of cultural data ไปในทิศทางใด - หาสัดส่วน อัตราส่วน - ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดปัญหาหรือสถานการณ์ - แบบแผนของสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น - กลวิธีในการแก้ไขปัญหาในระดับกว้าง	- กลวิธีในการแก้ไขปัญหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชากรที่ศึกษา - ผลลัพธ์ทางด้านสุขศึกษา, เอดส์, การศึกษาจะใช้ ในด้านการจัดกลุ่มประชากรหลักที่ต้องการแก้ไข และ กลุ่มประชากรรอง ซึ่งกลุ่มประชากรรองจะช่วยส่งผล ให้กลุ่มประชากรหลักประสบผลสำเร็จในการแก้ไข ปัญหา ส่วนกลุ่มประชากรสนับสนุน (กลุ่มเจ้าหน้าที่) - การศึกษาแต่ละกลุ่มประชากรใช้วิธีการเข้าถึงเค้าได้ อย่างไร จะใช้ถ้อยคำหรือข้อความอย่างไรจึงจะโดนใจ และเหมาะสม และครอบคลุมอะไรบ้าง ซึ่งเรียกว่า Audience analysis

3. ความแตกต่างในด้านระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
- ทดสอบสมมติฐาน	- หาแบบแผนและความหมายของแบบแผนที่เกิดขึ้น
- จำนวนตัวอย่างมีจำนวนมาก คือ การเป็นตัวแทนควร หลายกลุ่ม (Representative) และมีความครอบคลุม (Coverage)	- จำนวนตัวอย่างมีจำนวนน้อย ลึก รอบด้าน - แนวคิดอยู่ในรูปของการจัดกลุ่มความคิดตามระบบ พื้นฐาน
- แนวคิดอยู่ในรูปของตัวแปร - ควรมีกรอบความคิดเพื่อใช้เป็นเหมือนแผนที่นำทาง ในการเก็บข้อมูล - การวัดใช้วิธีวัดที่เป็นมาตรฐานและนำไปใช้ซ้ำที่อื่นได้	- ไม่จำเป็นต้องมีกรอบความคิด ถ้ามีต้องยืดหยุ่นได้ - การวัดไม่สร้างตัววัดไว้ล่วงหน้า จะใช้ตัววัดวิเคราะห์ เฉพาะจุด เฉพาะเรื่อง - ใช้ทฤษฎีทั้งสองรูปแบบคือ ความสัมพันธ์เหตุผล หรือไม่ แสดงความสัมพันธ์แต่แสดงให้เห็นแบบแผน
- ใช้วิธีนิรนัย เริ่มจากสิ่งที่ป็นนามธรรมนำไปสู่ข้อมูล เชิงประจักษ์รูปธรรม - ใช้ทฤษฎีแสดงความสัมพันธ์ที่ชัดเจน - ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล	- วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

1. การศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Approach) การศึกษาภาพรวม การศึกษาแบบบูรณาการ การศึกษาแบบครบวงจร บูรณาการสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเชื่อมโยงสัมพันธ์กับภาคส่วนอื่นๆ สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น โครงการพระราชดำริที่จังหวัดน่าน

2. ศึกษาจากธรรมชาติที่เป็นอยู่ (natural setting) /วิถีชีวิตที่เป็นอยู่จริง (local solution for local needs / problem)

3. ใช้วิธีที่เรียกว่า “อุปนัย” (Inductive Approach) มีอยู่ 3 ขั้นตอน

- เก็บข้อมูลโดยไม่ตั้งเกณฑ์ก่อน ได้จากพื้นที่จริง

- แปลข้อมูลดิบที่ได้ให้เป็นแนวคิด (Concept)

- แปลแนวคิดที่ได้ให้เป็นความสัมพันธ์ (Relationship) ได้แก่ การตอบคำถามการวิจัยที่ชัดเจน การสร้างสมมติฐาน สร้างแบบจำลอง การสร้างทฤษฎีใหม่

4. วัฒนธรรมสัมพันธ์ (Cultural relationship) วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตของคนจะถูกหล่อหลอม ปรับปรุง ปั้นแต่ง ปรับเปลี่ยนตามสภาวะสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ทางด้านกายภาพและทางด้านสังคม ซึ่งวัฒนธรรมมีความแตกต่าง และไม่มีวัฒนธรรมใดดีกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ต้องทำความเข้าใจกับวิถีชีวิตของวัฒนธรรมนั้นๆ ในสิ่งที่เชื่อหรือปฏิบัติถึงแม้แล้วหลังแต่ให้คุณกับเค้า ผู้วิจัยอย่าไปแตะต้อง ควรส่งเสริม แต่ถ้าสิ่งที่เชื่อหรือปฏิบัติไม่ให้คุณหรือไม่ให้โทษผู้วิจัยจะต้องปล่อยไว้เลย อย่าว่านวาย ส่วนสิ่งปฏิบัติทำให้เกิดโทษ ควรหาวิธีทำให้เค้ารู้ เช่น ทำการศึกษาเพิ่มเติมให้ปรับเปลี่ยนโดยไม่กระทบกระเทือน แต่ยังคงอยู่ในกรอบความคิดของประชากรเป้าหมาย มีความตระหนักรู้ในความแตกต่างที่สำคัญ (Cultural awareness) ทำให้มีทักษะทางด้านวัฒนธรรม (Cultural skills)

การออกแบบการวิจัย

การออกแบบการวิจัยต้องออกแบบหรือวางแผนตั้งแต่ต้นจนจบ ได้แก่

1. การวิจัยเชิงสำรวจ (Exploratory)
2. การวิจัยเชิงอธิบาย (Explanatory)
3. การวิจัยประเมินผล (Evaluation)
4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)
5. การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive)

การตรวจสอบข้อมูล

1. การตรวจสอบ การเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจนกระทั่งข้อมูลคงที่/อยู่ตัว
2. ใช้เวลาในการศึกษาเป็นเวลานาน/ต่อเนื่อง เพื่อสังเกต พูดยุข ซักถามจนตอบคำถามวิจัยได้กระจ่าง/ชัดเจน
3. การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)
 - แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้ ควรมี 2-3 เรื่อง
 - ผู้วิจัย ควรมี 2-3 คน
 - แหล่งข้อมูล ควรมี 2-3 แหล่ง
 - วิธีการเก็บข้อมูล
 - การเปรียบเทียบลักษณะทางภูมิศาสตร์ วัน เวลา ฤดูกาล
4. Practical / Validity ใช้ได้จริงหรือไม่

หลักการในการวิเคราะห์

1. การหาแบบแผน แบบแผนหลัก แบบแผนรอง
2. การหาคำอธิบาย จากข้อมูลหรือจากผู้ให้ข้อมูล, จากผู้วิจัย (ทักษะ), จากทฤษฎีที่ผู้อื่นพัฒนาแล้ว มาใช้อธิบาย, พัฒนาจากทฤษฎีของเราเอง
3. การวิเคราะห์โดยแบ่งเวลาออกเป็นช่วงๆ (time series analysis)

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบด้วย 3 กระบวนการต่อเนื่องกัน ดังนี้

1. การประกอบสร้าง (Construction) หมายถึง การประกอบเรื่อง บันทึกข้อมูลเหมือนกับบันทึกเรื่องเล่า (Story)
2. การถอดหรือแยกย่อยข้อมูล (Deconstruction) เป็นการแยกย่อยข้อมูลเพื่อจัดกลุ่ม จัดหมวดหมู่ ข้อมูล ทำให้เห็นความหมายชัดเจนขึ้น และวิเคราะห์ให้ได้ข้อค้นพบแต่ละหมวดหมู่
3. การประกอบเข้าไปใหม่ (Reconstruction) เป็นการเชื่อมโยงข้อค้นพบที่ได้จากกระบวนการทั้งสอง เข้าด้วยกัน คล้ายๆ กับการตีความให้ความหมายเพิ่มเติม การร้อยเรียงทั้งหมดให้เป็นรายงาน ภาพรวมของทั้งหมด สะท้อนให้เห็นได้ในรายงานการวิจัย

เทคนิคของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การปรับเปลี่ยนแนวคิดตามข้อมูลเชิงประจักษ์ (Successive Approximation) เริ่มตั้งแต่การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น หลังจากนั้นเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ปรับเปลี่ยน เพิ่มและขยาย จนทุกอย่างหยุดนิ่ง
2. การวิเคราะห์เพื่อแสดงตัวอย่าง (Illustrative Method) เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อแสดงตัวอย่าง ซึ่งอำนาจในการวิเคราะห์ข้อมูลมีต่ำ
3. การวิเคราะห์โดยการจัดกลุ่มความคิด (Domain Analysis) ซึ่งประกอบด้วย
 - การจัดกลุ่มแบบพื้นบ้าน (Folk domain)
 - การจัดกลุ่มแบบผสม (พื้นบ้านและทฤษฎี) (Mixed domain)
 - การจัดกลุ่มแนวคิดเชิงทฤษฎี (Analytic domain)
4. การวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Analytic Comparison) ใช้ข้อมูล 2 ชุดเพื่อใช้ในการเปรียบเทียบ โดยมีหลักการคือ Method of Agreement (เหมือนกัน) และ Method of Difference (ต่างกัน)
5. การวิเคราะห์โดยการตั้งเกณฑ์มาตรฐาน ใช้ข้อมูลชุดเดียวนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น โดยแบ่งเป็น Contrast หมายถึง การนำข้อมูลที่มีอยู่มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์และดูว่ามีอะไรที่ต่างกันบ้าง เพราะอะไร และ Analogy หมายถึง การนำข้อมูลที่มีอยู่มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์และดูว่ามีอะไรที่เหมือนกันบ้าง เพราะอะไร
6. การวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรม เป็นการศึกษาความเชื่อและพฤติกรรม หาคำอธิบายในวัฒนธรรมนั้นๆ มีหน้าที่และประโยชน์อย่างไร

หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การเปรียบเทียบวิเคราะห์
2. การเปรียบเทียบรูปแบบ/จำลองตามทฤษฎี

3. จัดกลุ่มเปรียบเทียบ
4. ข้อมูลสองชุดเปรียบเทียบ
5. เปรียบเทียบกับเกณฑ์
6. เปรียบเทียบกับฐานคิดด้านวัฒนธรรม

ความสำคัญที่ต้องตรวจสอบ

1. ลดอคติ (Bias)
2. ขยายความหมายเพิ่มเติม/เสริมกัน
3. ช่วยยืนยันว่าใช้ได้จริงหรือไม่ (Validity)

การตรวจสอบแบบสามเส้า(Triangulation)

1. แนวคิดทฤษฎีควรมีอย่างน้อย 3 ทฤษฎี
2. ผู้วิจัยควรมีหลายคน หลายสาขา จะทำให้มุมมองต่างกัน ปัญหาที่เห็นจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
3. แหล่งข้อมูลควรมาจาก 2-3 แหล่ง
4. วิธีการเก็บข้อมูลได้แก่ สังเกต สัมภาษณ์ ถ้าไม่ตรงกันควรตรวจสอบว่าทำถูกหรือไม่
5. การเปรียบเทียบลักษณะทางภูมิศาสตร์
6. Practical หรือไม่